

Λέξεις φτερουχίζουν πέρα, ταξιδεύουν στον αέρα

5. Στο δίσκο της Φαιστού τα σύμβολα είναι πολλά για να τα θεωρήσουμε γράμματα. Συζητήστε για τη σημασία της λέξης «**γράμματα**» στις παρακάτω προτάσεις:
- ❁ Ο Μιχάλης, μετά από πολλές προσπάθειες, κατάφερε τελικά να κάνει ωραία γράμματα.
  - ❁ Η Αρετή παίρνει πολύ εύκολα τα γράμματα.
  - ❁ Ο διάσημος τραγουδιστής παίρνει καθημερινά πολλά γράμματα από τους θαυμαστές του.
  - ❁ Η γιαγιά μου δεν έμαθε πολλά γράμματα αλλά είναι σοφός άνθρωπος.

Πότε λέμε τι;

Λέμε...	Όταν...
1. Μαθαίνω γράμματα	
2. Παίρνω τα γράμματα	
3. Παίρνω γράμματα	
4. Κάνω ωραία γράμματα	

Αν δυσκολευτείτε η Ραλλού έχει τις απαντήσεις.

Εχω καλό γραφικό χαρακτήρα
Μαθαίνω εύκολα
Να βάλω επιστολές
Μορφώνομαι

Συλλαβίστε τις λέξεις και αντιγράψτε τις στην κατάλληλη στήλη:

γρίφος, ξεκαρδίζομαι, απορώ, υλικό, κληρονομώ, δίσκος, κωφός,-ή,-ό, μπαλέτο
υποχωρώ, θάρρος, προσπάθεια, μολύβια, πληροφορία, γλώσσα, αγχωμένος,-η,-ο,
ροδάνι, διερμηνέας, χαρτί, συγκρατώ, ανακαλύπτω, σύμβολο, γράμμα, αρχείο,
καταγραφή, χαρακτήρας, ρυθμός, ήχος, επικοινωνία.

Δισύλλαβες

Τρισύλλαβες

Πολυσύλλαβες

Για να δω τι έμαθα...		Σημειώνω ένα ✓ στο αντίστοιχο κουτάκι	
Σ' αυτή την ενότητα έμαθα:	Χρειάζομαι ακόμα βοήθεια	Μπορώ μόνος μου	Μπορώ να βοηθήσω το συμμαθητή μου
Να αναγνωρίζω την κυριολεξία και τη μεταφορά.			
Να χρησιμοποιώ σωστά τις αόριστες αντωνυμίες.			
Λέξεις και εκφράσεις με τη λέξη γλώσσα.			
Να φτιάχνω χρονικές προτάσεις χρησιμοποιώντας τους χρονικούς συνδέσμους.			
Λέξεις και φράσεις που φανερώνουν τρόπο.			
Να συλλαβίζω σωστά τις λέξεις.			
Τις διαφορετικές σημασίες της λέξης γράμματα.			
Να φτιάχνω λέξεις χρησιμοποιώντας το ακώριστο μόριο -α.			

Η Ραλλού σάς προτείνει.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ. , *Λαϊκά παραμύθια για μικρά παιδιά*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1997.
 Ζαν Ζωρζ, *Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων*, εκδ. Αστέρης Δελνηθανάσης, Αθήνα, 1991.
Η Επικοινωνία από την αρχή μέχρι το Ίντερνετ, εγκυκλοπαίδεια των νέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998.

Ιστορία της Γραφής, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1997.

Νιρβάνας Παύλος, *Τα Άπαντα*, 3ος τόμος, εκδ. Χρήστου Γιοβάνη, Αθήνα, 1968.

Το βιβλίο του Πολιτισμού, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2005.

Φασούλα Ευδοξία, *Η ελληνική γραφή*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2002.

Σακελλαρίου Χάρης, *Ιστορίες και ανέκδοτα απ' τον αρχαίο κόσμο*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2001.

www.plefsis.gr/glossa.htm Οι δυο λόγοι του πρώην πρωθυπουργού και καθηγητή κ. Ξενοφώντα Ζολώτα.

<http://deaf.elemedu.upatras.gr>

www.medlook.net/kids/tongue.asp

www.ime.gr, www.ipode.gr

www.asprilexi.com (Ασκήσεις και παιχνίδια με τη γλώσσα)

Τα ουσιαστικά

Θηλυκά ισοσύλλαβα και ανισοσύλλαβα σε **-α**

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.	η ελι ά	η γιαγι ά	οι ελι ές	οι γιαγι άδες
Γεν.	της ελι άς	της γιαγι άς	των ελι ών	των γιαγι άδων
Αιτ.	την ελι ά	την γιαγι ά	τις ελι ές	τις γιαγι άδες
Κλητ.	ελι ά	γιαγι ά	ελι ές	γιαγι άδες

Ισοσύλλαβα θηλυκά σε **-η**

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Ονομ.	η τροφ ή	η γεύσ η	οι τροφ ές	οι γεύσ εις
Γεν.	της τροφ ής	της γεύσ ης	των τροφ ών	των γεύσ εων
Αιτ.	την τροφ ή	την γεύσ η	τις τροφ ές	τις γεύσ εις
Κλητ.	τροφ ή	γεύσ η	τροφ ές	γεύσ εις

Υποκοριστικά ουσιαστικά

Οι λέξεις που δείχνουν ότι κάτι είναι μικρό λέγονται **υποκοριστικά**.

Σχηματίζουμε υποκοριστικά με τις καταλήξεις :

-άκι, -άκος, -ούλα, -ίτσα, -άκης, -ούλης

Τα αριθμητικά

Τα επίθετα που δηλώνουν αριθμούς λέγονται **αριθμητικά**.

A. Τα αριθμητικά επίθετα που φανερώνουν ορισμένο πλήθος από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα λέγονται **απόλυτα**, π.χ. δώδεκα μαθητές, μια πέτρα.

Από τα απόλυτα αριθμητικά κλίνονται μόνο τα:

ένας, μία - μια, ένα

τρεις, τρεις, τρία

τέσσερις, τέσσερις, τέσσερα

ένας, μια, ένα

Ενικός αριθμός		
Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
ένας	μία, μια	ένα
ενός	μιας	ενός
ένα(ν)	μία, μια	ένα

τρία, τέσσερα

Πληθυντικός αριθμός			
Αρσενικό & Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό & Θηλυκό	Ουδέτερο
τρεις	τρία	τέσσερις	τέσσερα
τριών	τριών	τεσσάρων	τεσσάρων
τρεις	τρία	τέσσερις	τέσσερα

Β. Τα αριθμητικά επίθετα που φανερώνουν τη σειρά, την τάξη λέγονται **τακτικά** και τα περισσότερα τελειώνουν σε -(τ)ος, -(τ)η, -(τ)ο, π.χ. πρώτος μήνας, τρίτο πάτωμα.

Πολλές φορές χρησιμοποιούμε τα αριθμητικά σαν πρώτα συνθετικά και σχηματίζουμε σύνθετες λέξεις.

Η μορφή που μπορούν να πάρουν τα απόλυτα αριθμητικά, όταν είναι α' συνθετικά σε λέξεις είναι:

Το ένας, μια, ένα	γίνεται μονό-	μονόδρομος
Το δύο	δι-	δίκοπο
	δισ-	δισέγγονος
Το τρία	τρι-	τρίγωνο
	τρις-	τρισεπίτομος
Το τέσσερα	τετρα-	τετράγωνος

Από το πέντε ως το **ενενήντα εννέα** έχουν συνδετικό φωνήεν α. πέντε- πεντ-**ά**-γωνο, επτά- επτ-**ά**-γωνο, εξήντα- εξηнт-**ά**-χρονος κτλ.

Οι αντωνυμίες

Οι λέξεις που μπαίνουν αντί για ονόματα λέγονται **αντωνυμίες**.

- ▶ Οι αντωνυμίες που φανερώνουν πως το ίδιο πρόσωπο ενεργεί (κάνει κάτι) και το ίδιο δέχεται την ενέργεια λέγονται **αυτοπαθείς αντωνυμίες** και κλιούνται έτσι:

Αυτοπαθείς Αντωνυμίες

Ενικός αριθμός					
	Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	Γ' πρόσωπο		
			αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομ.	ο εαυτός μου	ο εαυτός σου	ο εαυτός του	ο εαυτός της	ο εαυτός του
Γεν.	του εαυτού μου	του εαυτού σου	του εαυτού του	του εαυτού της	του εαυτού του
Αιτ.	τον εαυτό μου	τον εαυτό σου	τον εαυτό του	τον εαυτό της	τον εαυτό του
Πληθυντικός αριθμός					
Ονομ.	ο εαυτός μας	ο εαυτός σας	ο εαυτός τους		
Γεν.	του εαυτού μας ή των εαυτών μας	του εαυτού σας ή των εαυτών σας	του εαυτού τους ή των εαυτών τους		
Αιτ.	τον εαυτό μας ή τους εαυτούς μας	τον εαυτό σας ή τους εαυτούς σας	τον εαυτό τους ή τους εαυτούς τους		

- Οι λέξεις που χρησιμοποιούμε, όταν ρωτάμε, λέγονται **ερωτηματικές αντωνυμίες**. Οι ερωτηματικές αντωνυμίες είναι: Το άκλιτο **τι**, **ποιος**, **ποια**, **ποιο**, **πόσο**, **πόση**, **πόσο**.

Ερωτηματικές Αντωνυμίες

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ονομ.	ποιος	ποια	ποιο	ποιοι	ποιες	ποια
Γεν.	ποιου ή ποιανού	ποιας ή ποιανής	ποιου ή ποιανού	ποιων ή ποιανών	ποιων ή ποιανών	ποιων ή ποιανών
Αιτ.	ποιο(ν)	ποια(ν)	ποιο	ποιους	ποιες	ποια

- **Αόριστες** λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν αόριστα, δηλαδή χωρίς να τα ονομάζουν, ένα πρόσωπο, ένα ζώο ή ένα πράγμα.

Οι αόριστες αντωνυμίες είναι:

ένας, μια, ένα κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό και είναι ίδια με το αριθμητικό και με το αόριστο άρθρο)

κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα (κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό)

κάθε (δεν κλίνεται και συνηθίζεται να χρησιμοποιείται σαν επίθετο) -

καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα (κλίνεται μόνο στον ενικό αριθμό)

κάποιος, κάποια, κάποιο -κάμποσος, κάμποση, κάμποσο -άλλος, άλλη, άλλο μερικοί, μερικές, μερικά (κλίνεται μόνο στον πληθυντικό αριθμό)

κάτι, κατιτί, καθετί, τίποτε (τίποτα), ο, η, το **δείνα**, ο, η, το **τάδε** (δεν κλίνονται)

Τα ρήματα

- ▶ Χρησιμοποιούμε χρόνο **αόριστο** για να δείξουμε ότι κάτι έγινε στο παρελθόν, χωρίς να μας ενδιαφέρει η διάρκειά του.
- ▶ Χρησιμοποιούμε χρόνο **συνοπτικό μέλλοντα** για να δείξουμε ότι κάτι θα γίνει στο μέλλον, χωρίς να μας ενδιαφέρει η διάρκειά του.
- ▶ Χρησιμοποιούμε χρόνο **παρακείμενο** για να δείξουμε ότι κάτι άρχισε στο παρελθόν και έχει τελειώσει τη στιγμή που μιλάμε.
- ▶ Χρησιμοποιούμε χρόνο **υπερσυντέλικο** για να δείξουμε ότι κάτι άρχισε στο παρελθόν και έχει τελειώσει πριν γίνει κάτι άλλο.

Ενεργητική φωνή					
Οριστική					
Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Συνοπτικός Μέλλοντας	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
δένω	έδενα	έδεσα	θα δέσω	έχω δέσει	είχα δέσει
δένεις	έδενες	έδεσες	θα δέσεις	έχεις δέσει	είχες δέσει
δένει	έδενε	έδεσε	θα δέσει	έχει δέσει	είχε δέσει
δένουμε	δέναμε	δέσαμε	θα δέσουμε	έχουμε δέσει	είχαμε δέσει
δένετε	δένατε	δέσατε	θα δέσετε	έχετε δέσει	είχατε δέσει
δένουν	έδεναν	έδεσαν	θα δέσουν	έχουν δέσει	είχαν δέσει

Παθητική φωνή					
Οριστική					
Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Συνοπτικός Μέλλοντας	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
δένομαι	δενόμουν	δέθηκα	θα δεθώ	έχω δεθεί	είχα δεθεί
δένεσαι	δενόσουν	δέθηκες	θα δεθείς	έχεις δεθεί	είχες δεθεί
δένεται	δενόταν	δέθηκε	θα δεθεί	έχει δεθεί	είχε δεθεί
δενόμαστε	δενόμαστε	δεθήκαμε	θα δεθούμε	έχουμε δεθεί	είχαμε δεθεί
δένεστε	δενόσαστε	δεθήκατε	θα δεθείτε	έχετε δεθεί	είχατε δεθεί
δένονται	δένονταν	δέθηκαν	θα δεθούν	έχουν δεθεί	είχαν δεθεί

Ο αόριστος στην υποτακτική έγκλιση και στην προστακτική έγκλιση της παθητικής φωνής:

Παθητική φωνή	
Αόριστος	
Υποτακτική	Προστακτική
(να) δεθώ	–
(να) δεθείς	δέσου
(να) δεθεί	–
(να) δεθούμε	–
(να) δεθείτε	δεθείτε
(να) δεθούν	–

Τα επιρρήματα

Οι άκλιτες λέξεις που προσδιορίζουν κυρίως τα ρήματα και φανερώνουν **τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό**, κ.ά. λέγονται **επιρρήματα**.

Τα επιρρήματα που μας φανερώνουν χρόνο λέγονται **χρονικά** και απαντούν στην ερώτηση: **πότε;**

Πότε;

τώρα, πριν, χτες, αύριο, πέρσι, φέτος, κάποτε, αρχικά, μετά, κατόπιν, ύστερα, τέλος, ποτέ, κάπου κάπου, κ.ά.

Ο τρόπος

Για να εκφράσουμε τον **τρόπο**, δηλαδή να απαντήσουμε στην ερώτηση **πώς**, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε:

- ▶ τροπικά επιρρήματα π.χ. έτσι, μαζί, αλλιώς, καλά, βιαστικά, κτλ.
- ▶ εκφράσεις που δηλώνουν τρόπο π.χ. σιγά σιγά, έτσι κι αλλιώς, έτσι κι έτσι, κτλ.
- ▶ μετοχές του ενεστώτα της ενεργητικής φωνής που τελειώνουν σε **-οντας** ή **-ώντας**.
π.χ. Έφτασα στο σπίτι τρέχοντας και τραγουδώντας.
- ▶ λέξεις που συνοδεύονται από προθέσεις.
π.χ. Πέρασε το δρόμο **με προσοχή**. Έκοψε το ψωμί **χωρίς μαχαίρι**.

Προθέσεις είναι οι άκλιτες λέξεις που μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις και φανερώνουν μαζί τους τρόπο, τόπο, χρόνο, ποσό, αιτία, κτλ.. Οι προθέσεις είναι:

Μονοσύλλαβες: με, σε για, ως, προς,

Δισύλλαβες: μετά, παρά, αντί, από, κατά, δίχως, χωρίς,

Τρισύλλαβη: ίσαμε

Χρονικές προτάσεις

Η λέξη, η οποία δηλώνει το χρόνο που συνέβη κάτι, είναι **χρονικός** σύνδεσμος. Γι' αυτό και η πρόταση που ξεκινάει με τους χρονικούς συνδέσμους, λέγεται **χρονική πρόταση**.

Χρονικοί σύνδεσμοι είναι οι λέξεις: **όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, όποτε**.

Οι άκλιτες λέξεις που συνδέουν τις προτάσεις λέγονται **σύνδεσμοι**

Το ασύνδετο σχήμα

Όταν λέξεις ή προτάσεις τοποθετούνται η μια δίπλα στην άλλη, χωρίς να υπάρχουν ανάμεσά τους σύνδεσμοι (**και, αλλά** κτλ.), αλλά χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα (**,**), λέμε ότι έχουμε **ασύνδετο σχήμα**.

Ο ευθύς και ο πλάγιος λόγος

Στον **ευθύ λόγο** ακούμε ή διαβάζουμε τα λόγια κάποιου, όπως ακριβώς τα είπε.

Στον **πλάγιο λόγο** ακούμε ή διαβάζουμε τα λόγια κάποιου, όχι ακριβώς όπως τα είπε, αλλά όπως μας τα μεταφέρει ένα άλλο πρόσωπο.

Τα πάθη των φωνηέντων

1. Όταν μια λέξη τελειώνει σε φωνήεν και η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από **φωνήεν**,

► μερικές φορές χάνεται το τελικό φωνήεν της προηγούμενης λέξης. Τότε λέμε ότι η λέξη παθαίνει **έκθλιψη**
π.χ. **θα** αρχίσω → θ' αρχίσω.

► μερικές φορές χάνεται το αρχικό φωνήεν της επόμενης λέξης. Τότε λέμε ότι η λέξη παθαίνει **αφαίρεση**
π.χ. **τα** έφερε → τα 'φερε.

2. Όταν μια λέξη τελειώνει σε φωνήεν και η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από **σύμφωνο**, μερικές φορές χάνεται το τελικό φωνήεν της προηγούμενης λέξης. Τότε λέμε ότι η λέξη παθαίνει **αποκοπή**.
π.χ. κόψ**ε** το → κόψ' το

► Ο σύνδεσμος **και**, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται **κι**
π.χ. **και** άλλη → **κι** άλλη

► Το επίρρημα **μέσα**, όταν παθαίνει έκθλιψη, γράφεται → **μέσ'**
π.χ. **μέσα** από → **μέσ'** από
ενώ, όταν παθαίνει αποκοπή, γράφεται → **μες**
π.χ. **μέσα** στο σπίτι → **μες** στο σπίτι

Το τελικό (ν)

Μερικές λέξεις άλλοτε διατηρούν το τελικό **ν** και άλλοτε όχι. Οι λέξεις αυτές είναι:

- Τα άρθρα **το(ν)**, **τη(ν)**, **ένα(ν)**
- Το αριθμητικό **ένα(ν)**
- Η προσωπική αντωνυμία **αυτή(ν)** - **τη(ν)**
- Οι άκλιτες λέξεις **δε(ν)**, **μη(ν)**.

Οι λέξεις αυτές διατηρούν το τελικό **ν** όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από:

- τα φωνήεντα: **α, ε, η, ι, ο, υ, ω**
- τα σύμφωνα: **κ, π, τ**
- τα δίψηφα σύμφωνα: **μπ, ντ, γκ, τσ, τζ**
- τα διπλά σύμφωνα: **ξ, ψ**

Διατηρούν πάντα το τελικό **ν**:

- το επίρρημα **σαν**
- η προσωπική αντωνυμία **αυτόν** - **τον**
- η αόριστη αντωνυμία **έναν**

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.